

ეკონომიკური თეორიის თანამედროვე პრობლემები

უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების ფორმების შეზავლენა რეციფიკანტი ქვეყნის ბიზნესის განვითარებაში

ქრისტინა ჯღანჯღავა
თსუ დოქტორანტი

დღეისათვის მსოფლიოს ყველა ქვეყანა ცდილობს მოიზიდოს უცხოური პირდაპირი ინვესტიციები (უპი), რამდენადაც ის ასოცირდება ეკონომიკურ ზრდასა და პროგრესთან. ცნობილი შვედი ეკონომისტის ბლომსტორმის თანახმად უპი-ები განვითარებად ქვეყნებს აძლევს საშუალებას იოლად დაეუფლონ თანამედროვე ტექნოლოგიებს, რაც, თავის მხრივ, აძლიერებს ადგილობრივი ფირმების შესაძლებლობებსა და უნარს აწარმოონ მსოფლიო ბაზარზე კონკურენტუნარიანი პროდუქცია. სწორედ ახალი ტექნოლოგიათა მიღებაა ძირითადი მიზანი, რის გამოც ქვეყნები აქტიურად ცდილობენ მოიზიდონ უცხოური პირდაპირი ინვესტიციები. ჰარვარდის უნივერსიტეტის პროფესორი რ. ქეივსი აღნიშნავს, რომ მიმღები ქვეყნის ეკონომიკისთვის დადებით ეფექტთა შორის აღსანიშნავია, მწარმოებლურობის ზრდა, ტექნოლოგიებისა და ნოუ-ჰაუს გადაცემა, ახალი ტექნოლოგიური პროცესების დანერგვა, დასაქმებული პერსონალის მომზადება და წარმოების საერთაშორისო ქსელების წარმოშობა. ამერიკელი ეკონომისტების მიულერისა და ჩგოიჩის მოსაზრებით, მასპინძელი ქვეყანა უპიების დახმარებით ზრდის შრომის მწარმოებლურობას და დასაქმებას, სტიმულს აძლევს ინოვაციების დანერგვას და ხელს უწყობს მდგრად ეკონომიკურ ზრდას.

საერთაშორისო სავალუტო ფონდისა (IMF) და ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების საერთაშორისო ორანიზაციის (OECD) განმარტებით უპი-ები გამოხატავენ გრძელვადიანი ინტერესების შეძენას ერთი ქვეყნის რეზიდენტი საწარმოს მიერ

(პირდაპირი ინვესტორი) მეორე ქვეყნის სანარმოში. ჩგრძელვადიანი ინტერესების არსებობა გულისხმობს, ხანგრძლივადიანი საქმიანი ურთიერთობების დამყარებას ამ სანარმოებს შორის, ინვესტორი იძენს სანესდებო კაპიტალის 10% და ღებულობს უფლებას სერიოზული ზეგავლენა მოახდინოს კაპიტალის ჩადების ობიექტზე მიღებულ გადაწყვეტილებებზე.

თუმცა ყველა ქვეყანა არ ეთანხმება მოცემულ განმარტებას, მაგალითად, ჩინეთში უპი-ების განსაზღვრება ეფუძნება უცხოელების მიერ დაფინანსებულ კომპანიათა შესახებ მოპოვებულ ინფორმაციას, სადაც არარეზიდენტი სანამოები ფლობენ რეზიდენტი ფირმის სანესდებო კაპიტალის 25%-ზე მეტს, ხოლო მალაიზიაში პირდაპირ ინვესტორად განიხილება არარეზიდენტი სანარმო, რომელიც ფლობს მიმღები ქვეყნის კომპანიის სანესდებო კაპიტალის 50%-ზე მეტს. აშშ-ში უპი-ებად ფორმალურად აღიარებულია ყოველგვარი დაბანდება, თუ ინვესტორი განაგებს ან ღებულობს ფირმის საკუთრების 10%-ს.

გამოყოფენ უპი-ების სხვადასხვა ფორმებს, ესენია:

- **გრინფილდ ანუ „მწვანე ველის“** ინვესტიცია — არის უპი-ების ფორმა, რომლის დროსაც, ინვესტიციები მიემართება საზღვარგარეთ ახალი სანარმოების შექმნისკენ ან უკვე არსებული ობიექტების გაფართოებისკენ. გრინფილდ ინვესტიციებს ახორციელებენ მსხვილი ტნკ-ბი, რომლებიც შედიან განვითარებადი ქვეყნების ბაზრებზე და იწყებენ იქ ქარხნებისა და მალაზიების მშენებლობას. მიმღებ ქვეყანაში იქმნება გრძელვადიანი სამუშაო ადგილები. სუსტად განვითარებული ქვეყნები სთავაზობენ დაბალ საგადასახადო განაკვეთს, სუბსიდიებსა და სხვა სახის შეღავათებს, რითაც სტიმულს აძლევენ ქვეყანაში გრინფილდ ინვესტიციების გამოჩენას, ერთი მხრივ, აღნიშნული ამცირებს ეროვნული მთავრობის საგადასახადო შემოსავლებს, თუმცა, მეორე მხრივ, ამ ქმედებით სახელმწიფო ხელს უწყობს ახალი სამუშაო ადგილების შექმნას. ქვეყანა იღებს ცოდნას, გამოცდილებასა და ტექნოლოგიას, რაც საბოლოოდ განაპირობებს ეროვნულ ეკონომიკაში კვალიფიციური კადრების ზრდას. თუმცა აღსანიშნავია უპი-ების აღნიშნული ფორმის ნაკლოვანება, ტნკ-ები ხშირად გამოდევნიან ბაზრიდან ადგილობრივ წარმოებას, რამდენადაც ისინი აწარმოე-

ბენ საქონელსა და მომსახურეობას უფრო იაფად, ხოლო ადგილობრივი ფირმები ვერ უწევენ კონკურენციას, რასაც თან სდევს მათი ბაზრიდან გასვლა. ჩგარდა ამისა, წარმოებიდან მიღებული მოგებით მასპინძელი ქვეყანას ვერ სარგებლობს, რამდენადაც ეს მოგება გაედინება ტნკ-ს ბაზირების ქვეყნებში ანუ ადგილი აქვს მოგების რეპატრირებას.

ბრაუნფილდ ინვესტიცია - გულისხმობს ადრე აშენებული ქარხნის ან სხვა დანესებულების შეძენას, იმისათვის, რომ მოხდეს მისი გამოყენება სხვა საქმიანობისთვის. მაგალითად, თუკი კომპანია, რომელიც აწარმოებს ჩაქურჩებს, შეიძენს კომპანიას რომელიც აწარმოებდა სახრახნისებს, იმისათვის, რომ გააფართოვონ ჩაქურჩების წარმოება, წარმოადგენს ბრაუნფილდ ინვესტიციის მაგალითს.

„შერწყმა“ და „შთანთქმა“ უპი-ების ერთ-ერთი ფორმაა, რომლის მეშვეობითაც ორი ან მეტი კომპანიის აქტივები და ვალდებულებები ერთიანდება და წარმოიქმნება ერთი ბიზნეს სუბიექტი. გაერთიანების შემდეგ, კომპანიები აღარ წარმოადგენენ დამოუკიდებელ ეკონომიკურ ერთეულებს. ერთი ფირმის აქტივები და ვალდებულებები გადაეცემა მეორეს. შერწყმა შეიძლება წარმოიშვას თანაბარი ზომის და საბაზრო ძალაუფლების მქონე კომპანიებს შორის, ამგვარ გარიგებას ძირითადად აქვს მეგობრული ხასიათი. მაგალითად, კომპანიებმა „დრაიმლერ ბენზმა“ და „ქრის ლერმა“ შეწყვიტეს საქმიანობა, როდესაც გადაწყდა ფირმათა შერწყმა და მათ ადგილას დაფუძნდა ახალი კომპანია „დრაიმლერქრისლერი“.¹ შთანთქმა გულისხმობს უფრო დიდი სუბიექტის მიერ შედარებით მცირე ზომის კომპანიის შეერთებას, ასეთი ტიპის გარიგებას აქვს ძირითადად მტრული ხასიათი.

ბიზნეს ლიტერატურაში არსებობს ავტორთა შეხედულებები და ემპირიულ კვლევათა შედეგები თუ უპი-ების რომელი ფორმა გრინფილდ ინვესტიციები თუ „შერწყმა-შთანთქმის“ გარიგებებია განვითარებადი ქვეყნებისთვის სარგებლის მომტანი. ნანდას თანახმად, გრინფილდ ინვესტიციები მიმღები განვითარებადი ქვეყნებისთვის შედარებით მომგებიანია, „შერწყმა-შთანთქმის“ გარიგებებთან შედარებით, რამდენადაც ამგვარი ინვესტიციები ხელს

1 (<http://www.theautochannel.com/news/press/date/19980507/press012154.html>)

უწყობს ახალი ბიზნესის დაწყებას, რომელიც რეციფიენტ ქვეყნებში უზრუნველყოფს ეკონომიკურ ზრდას, თუმცა ამავდროულად აღნიშნავს, რომ ზოგიერთი გრინფილდ ინვესტიცია ორიენტირებულია მხოლოდ ინვესტორის მოგების მაქსიმიზაციისკენ, რაც შეეხება „შერწყმა-შთანთქმის“ გარიგებებს, მათი ძირითადი ფუნქციაა ხელი შეუწყოს დიდ ორგანიზაციათა განვითარებასა და კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას, რომლებიც განიცდიან კაპიტალისა და ნოუ-ჰაუს დეფიციტს. ნანდა მიიჩნევს, რომ ჩინეთი ხასიათდება ინვესტიციათა მკაცრი რეგულირებით, ინდოეთთან შედარებით და სწრაფად იღებს გადაწყვეტილებებს ინვესტიციათა პროექტების მიღებისა და უარყოფის შესახებ. აღნიშნული ფაქტი ნანდას თანახმად, წარმოადგენს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიზეზს, რამაც ჩინეთი უფრო წარმატებული ქვეყანა გახადა, ვიდრე ინდოეთი.¹

ჰორიზონტალური ინვესტიციები — წარმოადგენენ უპი-ების ისეთ ფორმას, როდესაც ტნკ-მიერ საზღვარგარეთ განხორციელებული ინვესტიციები მიემართება იმავე დარგში, რომელ დარგშიც საქმიანობს კომპანია ბაზირების ქვეყანაში. ტნკ-ები აწარმოებენ ერთი და იმავე სახის საქონელსა და მომსახურებას სხვადასხვა ქვეყნის რამდენიმე საწარმოში და თითოეული საწარმო უზრუნველყოფს ადგილობრივ ბაზარს ეროვნული წარმოებით. ჰორიზონტალური უპი-ები ეფუძნება ორ ძირითად ფაქტორის არსებობას: დადებითი სავაჭრო დანახარჯებისა და ფირმათა დონეზე მასშტაბის ეკონომიას. აღნიშნული სახის ინვესტიციების ძირითადი მიზანია თავიდან აიცილოს სატრანსპორტო დანახარჯები და მიიღოს იოლი წვდომა საგარეო ბაზრებზე.

ვერტიკალური ინვესტიციები — არის უპი-ების ისეთი ფორმა, როდესაც ტნკ-ები წარმოების პროცესს ყოფენ რამდენიმე ეტაპად, განათავსებენ ფილიალებს სხვადასხვა ქვეყანაში, რომლებიც უზრუნველყოფენ საზღვარგარეთ წარმოების შიგა პროცესს. .

უპი-ების თითოეული ფორმა ასრულებს მნიშვნელოვან როლს მიმღები ქვეყნის მდგრად ეკონომიკურ განვითარებაში, ზრდის რეციაიენტ ქვეყნის კონკურენტუნარიანობას, ხელს უწყობს დასაქმე-

¹ <http://smalallah.com/2010/09/19/greenfield-investment-or-merger-and-acquisition/>

ბას და ამცირებს მასპინძელ ქვეყანაში სოციალურ უთანასწორობას.

ჩვენი აზრით, საქართველოში გრინფილდ ინვესტიციების განხორციელება ხელს შეუწყობს ახალი ბიზნესის განვითარების შესაძლებლობას, თუმცა საწარმოთა მშენებლობა ნულიდან საკმაოდ სარისკო საქმეა ისეთ ქვეყანაში, რომელიც ჯერ კიდევ დიდი გამოწვევების წინაშე დგას. დღეისათვის ქვეყანაში განხორციელებული ინვესტიციები ძირითადად ხორციელდება „შერწყმა-შთანთქმის“ გარიგებებით (იხ. ცხრილი).

ცხრილი - „შერწყმა-შთანთქმის“ და გრინფილდ ინვესტიციები საქართველოში (2005-2011)66

წლები	შერწყმა-შთანთქმის გარიგებები	გრინფილდ ინვესტიციები (მლნ აშშ დოლარი)
2005	5	*
2006	7	*
2007	9	*
2008	4	2
2009	-1	3
2010	3	3
2011	-	1

წყარო: World investment report 2011; Non-Equity Modes of International production and Development, p.202

ამ უკანასკნელის მაგალითები საქართველოს ბაზარზე ძალიან ცოტაა. ერთ-ერთი მიზეზი ისაა, რომ კომპანიათა „შერწყმა-შთანთქმის“ პროცესი არის რთული და მრავალმნიშვნელოვანი.

საქართველოში არსებული საწარმოებისთვის, რომლებიც განიცდიან ფინანსებისა და ნოუ-ჰაუს დეფიციტს, აღნიშნულ ინვეს-

ტიციათა გარიგებების ზრდა ხელს შეუწყობს მოწინავე ტექნოლოგიების დანერგვას, საწარმოთა კონკურენტუნარიანობის ზრდას და საბოლოო ანგარიშით იქნება ინვესტიციათა დაბანდების ეფექტიანი ხერხი. ყოველივე აღნიშნულის საფუძველს ქვეყნისათვის წარმოადგენს სწორი და თანმიმდევრული საინვესტიციო პოლიტიკის შემუშავება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Blomstrom, M., Kokko, A., Multinational corporations and spillovers, Journal of economic surveys, 1998
2. Caves, R.E., ``Multinational Enterprise and Economic Analysis``, second edition, Cambridge surveys of Economic literature; 1999
3. Duce M., (2003), ``Definition of Foreign Direct Investment(FDI): a methodological note``, Banco de Espana
4. Imad A. Moose, foreign direct Investment. Theory, Evidence and practice, 2002
5. Daisuke Hiratsuka , Outward FDI from and Intraregional FDI in ASEAN: Trends and Drivers , 2006
6. Mueller, S.L., & Goic, S., ``Entrepreneurial potential in transition economies; A view from tomorrow's leaders``, Journal of Development Entrepreneurship, 2002
7. Nanda, N., Growth effects of FDI: Is greenfield greener? *Perspectives on Global Development & Technology*, 8(1), pp.26-46, 2003